

----- Araştırma makalesi -----

ETHEM BARAN'IN YARIM ROMANINDA İDELEŞTİREMEYEN VARLIK OLARAK İNSAN

Büşra Emine BORA¹

Öz

Kavram olarak ideleştirme, insanın kendi eylemlerine ve onların sonuçlarına anlam vermesi demektir. İnsanın sözleri ve yapıp-etmeleri, onun kim ve ne olduğu hakkında bilgi verir; ona daima olanakların eşiğinde duran varlık olmasıyla yeni anlam değerleri aramasını hatırlatır. Çerçevesini bu şekilde çizebileceğimiz ideleştirme, insanın yapıp-etmelerinin neticesinde reel hayata kök salan fenomen olarak günlük yaşamda karşılaşılan “anlam verme” durumudur. Ethem Baran’ın “Yarım” romanı, ideleştiremeyen insanın varlık alanını görünür kılan bir romandır. İdeleştirme fenomeni, romanın kahramanı olan Metin’in karşı karşıya olduğu hayat durumları, olanaklar ve değerler dünyasında varlığını hissettirir ve Metin’in dramını hazırlayan esas etmen olarak rol oynar. İdeleştiremeyen ve kendilik bilincine sahip olamayan Metin, gerçekliğinin farkına vararak anlamsal boşluğa düşer. Metin’in kendiliğini kuramaması ve ideleştirememesi içinde bulunduğu durumu zamanla ağırlaştırarak özgürlüğüyle kararsız bir dramı yaşamasına neden olur. Bu çalışmada insanın varlık şartlarından yola çıkarak söz konusu fenomen olan ideleştirmenin kısa tanımı yapılmıştır. Daha sonra roman kahramanının söz ve

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
e-posta: busraboram94@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5591-768X

Geliş/Received: 8 Eylül 2021 / 8 September 2021

Kabul/Accepted: 29 Aralık 2021 / 29 December 2021

eylemlerinden hareketle ideleştirme fenomeni; özgür olma(ma), olanaklar, değerlerin sesini duyma, tavır takınma ve kaygı bağlamında tartışılarak insanın varlık yapısı çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ethem Baran, Yarım, ideleştirme, olanaklar, insan.

IN ETHEM BARAN'S "YARIM ROMAN" (UNFINISHED NOVEL) HUMAN BEING AS THE INDIVIDUAL WHO IS UNABLE TO IDEATE OR A CREATURE WHO IS NOT BEING FREE AND ADULT

Abstract

Ethem Baran's "Yarım Roman" (Unfinished Novel) is a novel which shows the existing area of a human being who is unable to ideate or not being adult and free ("İdeleştirememe" in Turkish). "İdeleştirme" (ideation) as the concept means that a human being gives some meaning to his/her own actions and to their consequences. A person's words and actions-accomplishments gives information about his/her identity and who she/he is; it reminds him/her always to seek new meaningful values with her/his being at the verge of means and possibilities. Ideation, whose frame we can draw in this way, is the situation of giving "meaning" encountered in daily life as a phenomenon that enroots in real life as a result of human actions and performances. In "Yarım Roman" (unfinished novel), however, this phenomenon makes itself felt at the conditions of life, possibilities/facilities and the world of values which Metin, the character of the novel, faced with; and plays a role as the principal factor that prepares Metin's tragedy. Metin, who is unable to ideate and cannot possess the self-consciousness, falls into a semantic space by realizing his reality. Metin's failure to establish a selfhood and inability to ideate worsen his current situation in time and causes him to live an inconsistent and indecisive tragedy with his freedom. In this study, a short definition of the ideation which is the said phenomenon has been made through the existence conditions of the human being. Later on, discussion of the phenomenon of ideation via the words and actions of the character of the Novel in terms of being free or not free, possibilities/facilities, hearing sound of the values, taking an attitude and anxiety. Furthermore, this study aims to answer the question "What does the concept of "ideation" mean and what are the aspects of this concept which was implied in the novel? While seeking answers to such questions as "How does the ideation phenomenon appear in Ethem Baran's Novel?" it deals with the human being within the framework of human being's existence structure and features/qualifications.

Keywords: *Ethem Baran, Yarım, ideation, possibilities/facilities, human being*

Giriş

İdeleştirmeye kavramı E.Husserl'in fenomenolojisi ile felsefeye girmiştir. Fakat Husserl ideleştirmeye "ideation" kavramıyla yaklaşır. Bu kavramı bilgi teorisi ve metafizik anlamında kullanır; "ideation" fenomenoloji için bilgi aktıdır. Sonraları Scheler "ideation" kavramını ele alır ve bunun yerine ideleştirmeye kavramını kullanır. İdeleştirmek demek saf bir varlık sferine erişmek amacıyla var olan her şeyin "nitelik gösteren varlığını" araç içine alma demektir. Ancak bu kullanım da antropolojik anlamda değildir. Antropolojik olarak ideleştirmek ise "anlam verme" demektir. (Mengüşoğlu, 2017:244-245). Takiyettin Mengüşoğlu'na göre ideleştirmeye; insanın eylemlerini gerçekleştirirken karşılaştığı engellere verdiği "yeni anlam"lardır. Bu anlamlar kendiliğinden ortaya çıkıp insanı yeni bir yolda yürümeye davet eder. Yeni bir yolda yürümek demek, yeni anlamda eylemler gerçekleştirilmek demektir.

İdeleştirmek, insanın içinde bulunduğu durumu anlamlandırıp aşması ve kararlılık seviyesine ulaşması durumudur. Reel durumları ideleştirmek bir başka deyişle anlam vermek, insan olmanın varlık yapısının temelinde yer alır. İnsan bu reel durumları olduğu gibi kabullenmeyebilir; değişen hayat durumlarına anlam vererek onlardan yana yahut onlara karşı tavır takınıp yapıp-etmelerini bu ekseninde gerçekleştirebilir. Aynı zamanda insan ideleştirecek içinde bulunduğu durumu aşabilir ve böylece kendisini özgür kılabilir ya da insan ideleştiremeyerek içinde bulunduğu durumu ihtimamla koruyabilir ve açılan olanaklarını kapatabilir. Çünkü ideleştirmeye insanın yapıp-etmelerini ve değer sferlerini belirleyen yalın hayat fenomenidir.

İdeleştirmeye, özgürlük kavramıyla birlikte insan için kendi yaşantısına veya dünyaya ait unsurlara takılmadan yoluna devam edebilmesinin ifadesidir. Çünkü dış dünyadan kaynaklanan riskler nedeniyle tehlike altında olan insan ancak ideleştirecek kişisel ve toplumsal olarak nihilizme düşmeden bütünlüğünü kurarak kendisini konumlandırabilir. Yaşadığı dünyadan; yabancılaşmışlığını aşır devamlılığını sağlayabilir. Bir anlamlandırma şekli olarak ideleştirmeye yeni umutların yeşermesine olanak sağlarken aynı zamanda hayatın içinde tükenmek üzere olana, yeni bir başlangıçla kendisini tazeleme imkânı sunar. Dolayısıyla ideleştirmenin en büyük başarısı bireyci ve özgürlüğe gösterilebilecek ihtimamın önünü açmasıdır, diyebiliriz. (Öcal,2018:155)

İnsan, ideleştirebildiği ölçüde insandır ve içinde bulunduğu durumu görüp anlamlandırdığı zaman reel durumun içinden sıyrılıp çıkabilir; yeni yol bulma imkânı kazanabilir. Peki ideleştirmeye "Yarım" romanı için nedir, ne anlam ifade eder? Türk edebiyatının nitelikli romanlarından birisi olan "Yarım", üniversite eğitimini bitirmesinin ardından Ankara'da sevdiklerini geride bırakıp doğunun ücre şehirlerinden birine memuriyet gerekçesiyle giden Metin'in ruhsal çöküntüsünü, çaresizliğini, ideleştiremediği için kendini nasıl gerçekleştiremediğini, 12 Eylül döneminin oluşturduğu siyasi çalkantılar ve ülkenin kasvetli durumunu gözler önüne serer. Son derece kaotik bir atmosferde var olmaya çalışan Metin, labirentin içinde gibi yaşamın içinde gezinen halleriyle karşımıza çıkar. Onun yaşamı kesintiye uğramayan, akış içinde olan eylemler zincirinden meydana gelir. Söz konusu eylemler değerler, amaçlar ve hedefler tarafından yönetilir ve eylemleri ancak bu

şekilde bir anlam kazanır. Metin, akış içinde olan yaşamında anlam ve değerlerle bezenen eylemlerinde zaman zaman engellerle karşılaşır ve anlam verme olağan bir şekilde baş gösterir.

“Karlar şehri”nde valilik konağında memur olarak çalışan Metin, yaşadığı hayatı kendisinin seçmediğini düşünür. Dolayısıyla bu yaşama biçimi, onun takip ettiği ve tutkuyla bağlandığı bir düzen değildir. Görevini araç değerlerin yönettiği çıkarları gereği yerine getirir. Onun memuriyeti doğrudan araç değerlere hizmet eder ve bu yüzden Metin hiçbir yapıp-etmesine anlam kazandıramaz, onları ideleştiremez. O, hem memuriyetini sürdürür bundan vazgeçemez hem de yaşamak zorunda olduğu şehirden kaçıp kurtulamaz. Metin, çelişkilerle dolu hayatında dramı yaşadığı için yüksek değerlerin de sesini duyamaz. Aynı çarkta herkes gibi düşünen ve yaşayan, dönüp duran bir dişli gibi otomatlaşan yaşantısında aynılık içinde bir tüketimi yaşar: *“Yalnızlığın derinleşirken daha çok üşümeye başlıyorsun. Boğucu bir kimsesizlik kuşatıyor seni. Atılmışlık... Terk eden sen olduğun halde terk edilmişlik duygusu. Senin buralara ait olmadığını bir kez de ırmaklar çarpıyor yüzüne.”* (Baran, 2008:17)

Metin atılmışlık/bırakılmışlık hissiyle birlikte kendi dünyasında kaybolur; sosyal çevresine ve kendisine karşı yabancılaşır. Söz konusu yabancılaşma onu yalnızlaştırır. Roman kahramanının hissettiği bu yalnızlık, kendi benliğinde yarattığı yalnızlıktır. O, yalnızlığını ve bunalımını dış koşullara yani “karlar şehri”ne bağlayarak içinde bulunduğu durumu ideleştiremez ve dolayısıyla aşamaz.

“Bir başına bırakıldığımız için varlığımızı biz kendimiz seçeriz. Bırakılmışlık bulantıyla birlikte yürür. Umutsuzluğa gelince, pek basit bir anlamı vardır bu sözün. O da şudur: Umutsuzluk, “irademize bağlı olan şeylere ya da eylemimize yol açan olasılıklara (ihtimallere) güvenmekle yetineceğiz,” demektir. Gerçekten de insan bir şey istemeye görsün, durmadan olasılık öğeleriyle (unsurlarıyla) karşılaşır.” (Sartre, 2015:53) Metin, “Karlar şehri”ne bir türlü alışamaz ve bağlanamaz. Zaman içinde buradan kurtuluşu olmadığını düşünerek umutsuzluğa kapılır. İşte bu noktada Metin’in dramına tanıklık edilir. Dram, Metin’in içinde bulunduğu kötü durumun adıdır.

Dramın temelinde adlandırılan kötü durum, öznesine var olan durumu, olduğu gibi bırakmak ya da aşmaktan oluşan iki olanak sunar. Bu olanaklardan birincisi, muhafaza edici, diğeri ise yıkıcı ve değiştiricidir. Durumunu adlandırdığı anda bu iki olanakla karşılaşan özne, bir sınır durumunda ve mutlaka seçim yapmak zorunda kalır. O, ister birinci olanağı seçip varolan durumu olduğu gibi korusun, isterse onu değiştirsin seçime mutlaka hayat vermek mecburiyetindedir. Buradaki seçim eylemi, özgürlüğün bir açılımı veya diğer bir ifadesi olduğu için, öznesini sorumlu kılar. Eğer özne birinci olanağı seçerse, içinde bulunduğu durumda herhangi bir değişiklik meydana gelmeyecek veya o durum, olduğu gibi korunacak; özne ikincisini yeğlerse, varolanı aşarak yeni bir duruma geçecektir. Özellikle bu ikinci olanak beraberinde yeni riskleri getirdiği, başta insandan sorumluluk gibi yüksek değerlerin sesini duyma olmak üzere, şeyleri aşmasını sağlayacak bir kararlılıkla çalışmayı istediği için, ilkinde göre zordur. (Öcal, 2012:44-45)

Metin'in yaşadığı dramın merkezinde ontolojik olarak kendisini var kılamaması dahası özgürlük problemi yer alır. Metin'in içinde bulunduğu dramdan kurtulabilmesi için yaşananları ideleştirecek bir inanç geliştirmesi ve olanaklarını yeşertmesi gerekir. Olanakları karşısında seçim yaparak sorumluluk almak zorunda olan Metin, ister istemez bunalıya, iç sıkıntısına kapılır.

Metin, olanaklarının sınırında olduğunu fark eder ve ilk kez içinde bulunduğu durumla karşılaşır. Ya içinde bulunduğu durumu koruyarak aktif bir bekleyen olacak ya da bu reel hayat durumunda içine düştüğü anlamsal boşluktan kendisini çekip çıkaracaktır. Özgürlüğüyle kararsız olan roman kahramanı, içinde bulunduğu durumu iradesi felç olduğundan aşamaz, aktif bekleyen olarak kolay olanı seçer. "Karlar şehri"nde anlamsal boşluk içinde yapayalnız yaşamaya devam ederek açılan olanaklarını kapatarak ideleştiremeyen ve özgürlüğüyle ne yapacağını bilemeyen birisi olduğunu ortaya koyar. Onun özgürlüğüyle ne yapacağını bilememe durumu; varoluşundan uzaklaşarak sorumluluk üstlenememesi anlamına gelir ki bu tavrı onu edilgen kılar çünkü o anlaşılmayı bekler ve bir kurtarıcı arar. Özgürlüğüyle kararsız oluşu, onun biricik varlığını tehdit eden silaha dönüşür:

" Uzun süredir bir bunalım yaşıyordum, aylar süren bir bunalım. Sonunu göremediğim, görebildiğim yerleri ise dalgalandıran, her dalgayı savurup savurup birbiri üstüne vuran, vurdukça her damlasıyla milyonlarca kez çoğalan bir fırtına. Hoş hala da dinmiş değil ya." (Baran, 2008:73)

"(...) Görüyorsun ya, ben de zamandan yakınıyorum. Zaman dedim de, on ayım kaldı. Zaman azaldıkça insan daha çok bunalıyor. Geçenlerde, "Ulan oğlum, şizofren mi oluyorsun, ne oluyor sana? diye üzülüm kendi kendime Psikolojiye taktım. Okudum, karıştırdım; yok, yok... Ne şizofren ne şu, ne bu. Biraz hezeyan ve biraz paranoya; o da belli ortamlarda ortaya çıkıyor. Sonra "Allah'a Şükür" dedim." (Baran, 2008:113)

Metin bu düşünceleriyle aslında içinde bulunduğu ruhsal sıkıntıyı tahmin etmekte; ama bunu ideleştirememektedir. O, yaşadıklarına anlam veremez, kendisini aşma ve yenileme olanağına sahip değildir. Halbuki onun özgürlüğü, aşma ve yenileme olanağıyla yakından ilişkilidir. Roman kahramanına akış içinde olan hayat tarafından olanak olarak sunulan özgürlük fenomeni onun tarafından görülüp değerlendirilmeyi bekler.

"İnsan tek kişi olarak hayat gerçekleri ile içinde bulunduğu real durumların ağır yükü altında ezilir gibi görüldüğü zaman bile, onun bu real durumlara bir anlam vermek, onları ideleştirmek gibi bir yeteneği vardır. Bu sayede insan dayanılması güç olan durumların içinden sıyrılacak bir güç kazanır; hatta bu sayede insan yeni hayat deneyimleri kazanır; bu deneyimler ona yeni bir anlam sferi açabilir." (Mengüşoğlu, 2017:236).

Metin, hayatının anlamından yoksun, yarınına ve öbür gününe anlam veremez. Zaman içinde plan tasarlar ve bunu gerçekleştiremez çünkü gerçekleştireceğine dair umudu bile yoktur. Bu inançsızlık onun bütün yapıp-etmelerini yönetir. Söz konusu dayanaksızlık ile eylemlerini düzenleyemez ve amaçlarını gerçekleştiremez. İçinde bulunduğu durumun ağırlığı altında ezilir. Dayanılması güç olan durumları inanç ve kararlılık geliştirip aşamaz; yeni hayat deneyimleri ve yeni anlam sferleri ile

karşılaşamaz. Çünkü roman kahramanı, reel hayat durumlarına anlam verip onları ideleştiremez, bu yönde yeteneğini kullanamaz. İdeleştiremediği için de umutlarının ve beklentilerinin yaşamında gerçekleşmeyeceğini anlar lakin buna rağmen yaşamında süregelen yapıp-etmelerinden de vazgeçmez. Yeni yollar, yeni olanaklar aramaz, içine düştüğü durumun ağırlığında ezilir.

Parçalanışın Adı: Adıgüzel

Metin, başka şehre duyduğu özlemi dönüştüremediğinden yaşamak zorunda olduğu “Karlar şehri”ni kabullenemez ve dahası burada kendisine yer bulamaz; kaçış yolu arar ve böylece kendi iç dünyasını mekân edinir. Bu yeni mekân bilinen tüm fiziki mekânların aksine ontik bir yapıya sahiptir ve kendine özgü sınırsızlığıyla Metin’e varlık alanı tanır. Burada kendisinin şekillendirdiği yeni bir yaşam formu oluşur. Metin, uçsuz bucaksız yeni mekânda bir yaşam büyütür; zihninde hayalini kurduğu evreni ve insanları adım adım oluşturmaya başlar.

Parçalanmış bir zihin dünyasıyla tekdüze yaşamına devam ederken Metin bir gün Şehir Kulübü’nde tesadüfen Hayati Hoca ile karşılaşır ve aralarında koyu bir sohbet başlar. -Hayati Hoca cezaevindeki mahkûmlara eğitmenlik yapmaktadır.- Sohbet esnasında Metin’e hapis hanedeki bir gençten bahseder, o da Metin gibi kitap okumayı seven ve aynı zamanda hikâye kaleme alan birisidir. Metin, bahsi geçen bu kişiyi merak eder ve ilk fırsatta cezaevine giderek sözü geçen bu gençle yani Adıgüzel ile tanışır. Tanıştığı bu insan tıpkı kendisine benzemektedir, onunla irtibatını koparmak istemez. Mektuplaşmaya başlayan iki insan arasında umulmadık bir arkadaşlık başlar. Metin umutsuzluğunu, çaresizliğini ve yalnızlığını Adıgüzel ile anlamlandırır, doldurur. Metin Adıgüzel ile kendi benini bulmaya, oluşturmaya çalışır. Bundan sonrası artık zihni bir faaliyetten öteye geçemez. Metin’in yeni mekânında gölge gibi yaşamaya başlayan Adıgüzel’in roman kahramanının bir tür gölgesi olduğunu hissedilir:

“(…) Günün hiçbir saati üzerimdeki baskıyı azaltmıyordu. Hele akşamlar, özellikle geç saatler, üzerime üzerime geliyordu. İnsan içinde bulunduğu anı yaşamalıymış. Nesini yaşayacaktım bu tutukluluğun! Arasında bir cadde bulunan iki farklı hücreye konulmuş bir mahkum gibiydim. Gerçek bir mahkumdan tek farkım buydu. Gün sayıyordum ben de onlar gibi. Üstelik benim mahkumiyetimin ne zaman biteceği belli değildi. Dış görünüşüm ara sıra değişse de yani bazen neşeli gibi görünsem de içimde hiç değişmeyen bir donukluk vardı. Ancak yazarsam dalgalanacaktı bu katılık.” (Baran, 2008:120)

Kendi varlığından dahi rahatsız olan Metin, yalnızlığı isteyen hatta onu arayan halleriyle kendisini varoluşsal bunalıma sürükler. İnsanlardan bilinçli bir şekilde uzak dururken kendi iç dünyasında olamadığı ancak özlemini duyduğu kişiyi yazarak hayalinde canlandırır ve kendi iç dünyasında oluşturduğu mekânda yaşatır. Bir başka ifadeyle Metin kendiliğini inşa edemediği için varlığını oluşturan unsurların aksi nitelikleri taşıyan Adıgüzel’i zihninde oluşturur ve onu bölünmüş kişiliğinin organik bir parçasına dönüştürür. Adıgüzel, roman kahramanının içinde bulunduğu durumu ideleştiremediği anda ortaya çıkan benliğinden başkası değildir.

Yaşadıklarına anlam kazandıramayan ana karakter, çaresizlik içinde yazar ve yazmaya devam ettikçe özgürleştiğini hisseder, bir parça da olsa ruhsal olarak

rahatlar. Fakat bu edimi Metin'i o kadar özgürleştirir ki kişilik bölünmesine zemin hazırlar. Roman kahramanı düşünce ve yazı edimine karşı özgüveninin eksik olduğunu fark eder hatta varoluşunu istediği şekilde gerçekleştiremediğinin de bilincindedir bu nedenle kalem faaliyetlerinin sözcüsü olarak Adıgüzel'i seçer. Kendi dünyasında özgürlüğün sembolü olduğunu bile bile kalemini Adıgüzel'e devreder, sanatsal faaliyetlerini onun sesinden duyurur.

"(...) Böylesi içine kapanık, insanlarla iletişim içinde olmaktan kaçınan, ancak kitap yazıp bir bakıma ölümsüzlüğe imza atmak isteyen Metin'i, Freud'un görüşleri ile örtüştürmek mümkündür. Metin, Freud'un söylediği gibi ilk bakışta onur/güç/servet/ ve kadınların sevgisini kazanma arzusunda gözükmemektedir. Ancak Adıgüzel'e söylediği "Sahi kitabın ne zaman çıkacak? Bir an önce çıksa da arkadaşlara havamızı bassak, "Arkadaşım yazar" falan..." sözleri oldukça manidardır. O, aslında yazar olmakla ün ve güç sahibi olmayı dilediğini, etrafındaki kişiler tarafından beğenilmeyi istediğini diğer yarısı üzerinden dile getirmektedir. Metin olarak olmasa da Adıgüzel olarak o, bir kadınla evlenme isteğini de dile getirmektedir; kim bilir belki bunu da yazar olduktan sonraya ertelemiştir. (...)" (Avcı,2012:130)

Metin, ironist bir roman kahramanıdır. Onun bu tavrı sessizliği, gizlenmeyi ve kendini açık etmeyi birlikte içerir. Karşıtlık ve çelişki içeren paradoksal söylemleriyle Metin, kendisini hem gizler hem açık eder. Kendisini saklarken açık eder, açık ederken gizler; susarken konuşur, konuşurken susar.

Metin'in, olanaklarının eşliğinde ikinci kez içinde bulunduğu durumla karşılaştığını şu sözlerinden anlamak mümkündür: *"Neyin başlangıcı olduğunu ve nereye varacağını bilmeden yazdığım bu satırların kendi kendime konuşmaktan ya da sayıklamaktan öte başka anlamlar taşımasını istiyorum. Çünkü özgürlüğümün, ruhumun kurtuluşunun buna bağlı olduğunu biliyorum."* (Baran, 2008:23)

Metin, kurtuluşunu dış koşullara bağlayan edilgen bir roman kahramanı olarak karşısına çıkan olanaklarla karşılaşır. Bu da onu seçim yapma mecburiyetinde bırakır. Ya açılan olanağı yeşerterek yeni bir dünya kuracak ya da açılan olanağını kapatıp özgürlüğüyle kararsız yaşantısına devam edecektir. Metin ikinci olanağı tercih eder ve buna uygun davranarak yazmaya devam eder. Nereye varacağını bilmeden yazarken hayalindeki benliği ile kendi kendine konuşur. Bunu fark eder ve açılan olanaklarını kapatır. O, kendi içine kapanarak bir amaca yönelir ve kendi varlığını gerçekleştirmeye çalışır. Oysa bu seçim tüm olanakları kapatan insanın ilerleyişini durduran yanlış bir seçimdir. Metin, kendi içine kapanarak kendiliğini kuramaz ve yaşananları ideleştiremez dolayısıyla onları aşip geçemez yalnızca içinde bulunduğu durumu muhafaza eder. *"İnsan kendi dışında vardır, kendi dışına çıkarak var olur. Yani ancak dışa atılarak, dışta kendini yitirerek varlaşır; aşkın (transcendant) amaçları kovalayarak var olabilir. Bu yönden alınır, insan ilerleyiştir, aşıştır, oluşturm; ilerlemenin aşmanın göbeğindedir."* (Sartre,2015:73)

Metin, dış koşullara bağlı kalarak açılan olanaklar karşısında esir ve tepkisel bir şekilde kolay olanı seçer; içinde bulunduğu durumu korur ve ilerleyemez kendisini aşamaz. O, anlamsal boşluk içinde Adıgüzel'i yaratır ve kendisini dış koşullara bağlar. *"İnsana dışarıdan gelen şeylerin tümü boş ve değersizdir. İnsanın*

özü, dış koşullara değil, yalnızca kendisine verdiği değere dayanır. (...)" (Cassirer,1980:18) Metin, kendisine değer vermez hatta kendisinden nefret eder. Aynaya baktığı bazı zamanlarda kendisinden rahatsızlık duyar. Hâlbuki önem taşıyan tek şey, ruhun içsel tutumudur. Roman kahramanı işte bu yüzden içinde bulunduğu durumu anlamlandırıp aşamaz; bir dramı yaşar. Paradoksal seçimler yapar, hem dramı yaşar hem de içinde bulunduğu kötü durumu hazırlar ve kendi benliğinden oluşturduğu Adıgüzel'i taklit ederek içinde bulunduğu durumu daha da derinleştirir.

İnsanın yapıp-etmelerinin yönüne sosyal çevre etkiler. Güçlü kişiliği olmayanlar çoğunluğun sahiplendiği hayat yönüne doğru bilinçsizce sürüklenir. Bu yüzden sosyal çevre yadsınamaz bir güce sahiptir ve bu güç kaynağını yazılmamış yasalardan alır. Yazılı olmayan yasalar birey üzerinde baskıya sahiptir. Bireyler ise kimi zaman söz konusu baskı karşısında güçsüz kalır. Hegel sosyal çevrenin birey üzerindeki baskısına "ortak düşünce sfere" ismini verir. Eğer "ortak düşünce sfere" bozulmuş ve çürümüş bir düzenin içindeyse düzensizlik ve çıkarıcılık yayılır. Böyle bir ortamda bireyler ya da bilmeyerek bu hayat yönüne kendini kaptırır. Belli hayat formu olmayan, kendi hayat yönleriyle ilgili açık ve net bilgiden yoksun olarak sosyal çevrenin etkisiyle sürüklenirler. Eğer "ortak düşünce sfere" sağlam ve idealist yapı teşkil ediyorsa; bu bireylere güç kazandırır ve onları olumlu anlamda etkiler. (Mengüşoğlu, 2017:243)

Metin'in içinde bulunduğu kötü durumun iki temel kaynağı vardır: Kendisi ve dış unsur olan çevre. Sosyal yaşamında ve iş yaşamında çevresinde yer alan insanlar Metin'in gerçeğiyle karşılaşmasını uzun süre engelleyerek içinde bulunulan durumun daha kötüye gitmesine sebep olur. Onların roman kahramanı karşısında takındıkları bu tavır, Metin'i bireysel açıdan çıkmaza sürükler; "ortak düşünce sfere" karşısında kırgın, acı çeken ve kenara itilen kişi olarak konumlanır. Hayat formu inşa edemez ve sosyal çevrenin etkisiyle sürüklenirler. Metin tüm bu yaşananların neticesinde kurmaca arkadaşı Adıgüzel'i tutunabilecek bir anlam parçası olarak zihninde yaratır. Metin, Adıgüzel'i gerçekliğe karşı zihninin boşluklarında yarattıktan sonra kendisini sınırlandırmış olur. Metin huzursuzluğundan Adıgüzel ile de kurtulamaz çünkü o sıkıntısının, huzursuzluğunun nedenini dış koşullarda arar. Fakat onun sıkıntısı, anlam ve amaç arayan, yaşanan her şeyi ideleştirmeye çalışan fakat başarısız olan kendisiyledir.

"Real durumları ideleştirmek, onlara bir anlam vermek, insan olmanın varlık yapısının bir özelliğidir. Çünkü real durumlara uygulanan yapıp-etmelerini ideleştiren ve böyle bir yeteneği olan biricik varlık, insandır. Gerçi insanın bu yeteneği onun değer duygusuna dayanır; fakat bu, "Şimdi şu real durumu, sonra bu real durumu ideleştireceğim" gibi yapay bir refleksiyona dayanmaz. Bu, insanın bir temel tavrıdır. Bu, insanın hareket ve yapıp-etmelerini yöneten değer duygusunun sakladığı bir başarıdır. Böylece insan, "şimdi"nin üstüne çıkar; yapıp-etmelerini, hayatı bakımından ağır basan geleceğe yönelir." (Mengüşoğlu, 2017:238).

Metin insana özgü bu yeteneğini kullanamaz. "Şimdi"sinin üstüne çıkamaz ve dolayısıyla geleceğini de şekillendiremez. "Şimdi"sinde sıkışıp kalır; çürük ve bozuk son derece tatsız hayatı akış içinde devam eder, hayat yönü değişmez.

Özgürlüğün Tezahürleri

İnsan, sonu gelmeyen birçok yapıp-etme ile meşgul varlıktır. Söz konusu olan yapıp-etmeler kesintiye uğramaz, akış içindedir. Eğer insan inisiyatif kullanarak eylemlerini gerçekleştirebilmek için birine yahut ötekisine öncelik tanıyabiliyorsa bu, onun olanağa sahip varlık gösterir. İşte bu olanak insanın özgürlüğüdür ve gerçekleşmesi esasında insanın kendisine bağlıdır. Bir olanığın gerçekleştirilmesi özgürlük alanına dâhil olduğu gibi gerçekleştirilmemesi de özgürlük alanına dâhildir. (Mengüşoğlu, 2017:203).

Özgürlük, yüksek değerlerden olup insanın hayatı ideleştirme şekliyle ilişkilidir. İnsan var olabilmek için yapıp-etmek, seçim yapmak mecburiyetindedir. Bu varoluş gayreti, sürekliliği ve kendini aşmayı beraberinde getirir. Varoluş gayretinin insanda oluşturduğu kendilik bilinci; sorgulama ve eleştirme yoluyla insana özgür seçim şansı sunar. Fakat Metin, kendisine sunulan bu şansı değerlendiremez. Kendi hayatının sahibi olmadığını, hayatının sıkışıp kaldığını düşünür. İçinde bulunduğu durumdan kurtulmak yerine böyle yaşamayı seçer ve bunun zor olacağını bilincini taşır.

“(...)Herkes kendi hayatının ve ölümünün sahibi olmalıdır; en azından sahibi olabilmek için çabalamalı, hayatını eline alıp sınıksız kapatmalıdır. Çevremi kuşatan gri duvarlara ve artık gözle bile görmeye başladığım boğucu sessizliğe baktıkça hayatımın sıkışıp kaldığını ve bir yere gitmeyeceğini, hep böyle olacağını düşünüyor, böyle bir hayatı yaşamamın kolay olmayacağını söylüyorum kendime. (...)” (Baran, 2008:32)

Metin’in düşüncelerinden sonra şu soruya açıklık getirmek gerekir: Özgür insan kimdir? *Özgür insan moral dışı insandır. Özgür insan, içinde yetiştiği ve yaşadığı sürüden kopmuş, kendi yolunu arayan, insanla ilgili şeyleri, insanın her şeyini kendi gözleriyle görmek isteyen insandır. (Kuçuradi,1995:53)* Metin yaşadığı ortamdan rahatsız, içinde yaşadığı sürüden kopamayan ve kendi yolunu aramayan esir bir kişidir. O, özgürlüğüyle kararsız olduğundan hiçbir şey yapmaz daima içinde bulunduğu mevcut durumunu koruyarak edilgen konumda, giderek şiddetlenen iç huzursuzluğuyla yaşamına devam eder. Yalnız ve huzursuz olan Metin bir zaman sonra kendi kendisiyle konuşmaya başlar. *“Bu durumda insan kendi kendisiyle konuşur ilk defa; ister dinleyen olsun, ister olmasın, insan, susmaktan acı çekmesin diye konuşur. Bu monolog acı çeken bir insanın, yoksunluk içinde olan bir insanın monoloğudur; ama o acı çekmiyormuş gibi, yoksunluk içinde değilmiş gibi kendi kendisiyle konuşur. (...)” (Kuçuradi,1995:60)*

Özgürlüğüyle kararsızlığını ideleştiremeyen Metin’in, varoluşsal kırılmaların bir örüntü gibi olduğu dönemde yalnızca kendisinin anlayabileceği monologları dikkat çeker. *“Aynaya baktığımda düşmanımı görüyorum, düşmanımınla giriyorum yatağa, onunla yiyip içiyor, yürüyor, tek bir gölge düşürüp beton zemine ya da duvarlara, onu gezdiriyorum. Gölgeyle arkadaş oldum sonunda. Önceleri “olmaz” diye düşünmüştüm. Kesin bir “olmaz!”dı bu. “Olamaz ki”yi, “nasıl olacak”ı içinde saklayan bir “olmaz”dı.” (Baran, 2008:46)*

İdeleştirme, özgür olmanın açıklımlarındandır ve Metin’in sözleri ve yapıp-etmeleriyle görünüşe çıkar. İdeleştirmenin özgürlükle olduğu kadar, aydınlanma ile

de doğrudan bağlantısı vardır. Aydınlanma insan aklının kendi yaşam serüvenini seçme kapasitesinin farkına varmasıdır. Bir başka deyişle olanaklar varlığı olan insanın ergin olmama durumundan kurtulmasıdır. Erginleşememe yetişkin olma sorunudur ve insanın bireysel gelişimiyle varlığını tehdit eden özgürlük fenomeniyle yakından ilişkilidir. (Neiman,2017:35) Metin, aydınlanamadığı için hayatı süresince kendi rızasıyla erginleşememiş olarak kalır. Onun için bu ergin olamayıştan kurtulmak zordur; o, bu durumu seven bir tavırla karşımıza çıkar. Oysa o, içinde bulunduğu olanaklar dünyasını keşfedip bir seçim yapsa ve bunu kararlılıkla sürdürüp aldığı kararın sorumluluğunu taşısa erginleşecek böylece özgürleşecektir. Metin, varlığının özgür olmadığını hissettiğinde kaygı duymaya başlar ve inanç depremi yaşar. Duyduğu nevroitik kaygı kaosa sebebiyet verir; Metin'in dünyasında kaos ise varlığını onun söz ve eylemlerinde gösterir.

Varlığın Sonsuz Döngüsü: Kaygı

Metin'in kişiliğinin merkezinde kaygı, yayılmacı ve anlaşılması zor bir duygudur. Roman kahramanının kendi varlığının temelini oluşturan "özgürlük" kavramı tehlikeye girince kaygı baş gösterir. Özgürlüğü saldırıya uğradığında Metin ne bu tehdidin dışında ne de karşısında durabilir. Bilmediği bir şeyle savaşımadığından dolayı kaygıya kapılır ve onun altında ezilir. Kaygının şiddetli bir şekilde yükselişi, Metin'in dış dünyadaki nesnelere ilişki içinde olan benliğini bulanıklaştırır; zihnini, benliğini adeta bir gölge gibi takip eder.

"Ah! Hezeyanlardan kurtuldum sayılır. İnsan meğer ne acizmiş. Mesela ben... Bir şey yapmak istiyorum, engellendim mi çıldırdıyorum. Herkes böyle mi? Tabii insan mutlak edilgenliğe katlanamıyor; istiyor ki hayatında her şey kendi isteği gibi olsun. Ama nafile. Soğuk bir surat, kara bir el, sfenkslere benzeyen bir yüz ve tavır... İllet oluyorum. İnsan sevecen olmalı, yüreği sevgi ile dolu olmalı. Böyle olmayınca siz de etkileniyor, hasta oluyorsunuz; sorunlu insan oluyorsunuz."(Baran, 2008:158)

Bu ifadeler Metin'in sosyal çevresindeki insanlar tarafından sevgiye ne kadar aç olduğunu hatırlatır. Yüksek değerlerden olan sevgi, ruhun ve bedeninin açıklığının bir bileşkesi olarak Metin'in yaşamında yer edinmemiştir. Roman kahramanı kendisini iyi hissetmek ve var kılabilmek için insanların sevgisine muhtaçtır. Nevrotik kaygıdan doğan sevgi yoksunluğu yokluk imgesine dayandırıldığında Metin'in hayatı ideleştirme çabası sezilir.

Rollo May kaygıyı, insan varlığı için temel öneme sahip bazı değerlerin tehdit altına girmesiyle tetiklenen endişe olarak tanımlar. Bu tehdit fiziksel yaşama, psikolojik varlığa (özgürlüğün yitirmesine veya anlamsızlığa) ya da başka bir değere yöneltmiş olabilir. (May,2020:240) Kierkegaard ise kaygıyı için baş dönmesi kavramıyla açıklar:

"Kaygı, belki baş dönmesi ile karşılaştırılabilir. Bakışlarını dipsiz gibi görünen uçurumun derinliklerine çeviren kişinin başı döner. Peki, bunun nedeni nedir? Uçurumun olduğu kadar kendi gözüdür de; çünkü, bakmamış olduğunu bir düşünün, (bakmasaydı, başı da dönmezdi).Bu nedenle kaygı, ruh sentezi tespit etmek

istediğinde ortaya çıkan özgürlüğün baş dönmesidir ve özgürlük aşağıya, kendi imkanına bakarken kendisini desteklemek için sonluluğa tutunur. Özgürlük bu baş dönmesine yenik düşer.(...)” (Kierkegaard,2004:129-130)

Metin’in dünyasında kaygının ortaya çıkış nedeni olasılıklara bağlı koşullarda özgürlüğünün gizli olmasıdır. Dolayısıyla nevrotik kaygı olasılıklar karşısında Metin’in içinde bulunduğu durumdan doğar ve baskılamayla roman kişinin içsel çatışma yaşamasına sebebiyet verir. Onun duyduğu kaygı nevrotik kaygıdır; baskılama, çözülme ve ruhsal çatışmalara kapı aralar ve onun sahip olduğu yetileri kapatır: *“Tükenen benim, bu şehir değil! Ölene dek burada kalsam bile, bu otel odasında benden önce yaşanan, şimdi devam eden, sonra da yaşanacak olan yalnızlıklar hiç bitmeyecek, yerini hep başkalarına bırakacak! Sonsuz bir tükeniş bu!” (Baran, 2008:71)*

Metin’in otel odasında yaşaması yalnızlığını, mekânsızlığını ve aidiyetsizliğini imler. Mekânın hareketsizliği ve kapalılığı roman kahramanının kaygılanmasına neden olur. Hassas bir yapıya sahip olan Metin, yaşadığı mekândan kurtulamayacağını düşündüğü için olanaklarını kapatır ve duyduğu nevrotik kaygı daha da şiddetlenerek onun dünyasında insanlardan kaçma ve insanlara yönelme gibi farklı eğilimler gösterir. Metin hem insanlara yönelir onlardan onay, sevgi ve ilgi bekler hem de onlardan kaçar kendi dünyasına çekilir. Burada, kendi iç dünyasında yeni imgeler yaratarak fantezilerini yaşatır. Kendisine kimlik duygusu verecek ve sığınak olacak birine gereksinim duyar ve kendi zihin evreninde idealleştirilmiş benlik imgesi yaratır. Zamanla idealize ettiği benlik imgesinin varlığına ve gerçekliğine inanmaya başlar: *“Az kaldı ama, kafayı yemeden bir çıkabilseydim şuradan. Bıktım artık, dayanamıyorum. Sıkıntı, sıkıntı. Neyse ki artık geçti sayılır. O kızın da kalbini kırdım. Ne aptalım! Neler oluyor bana, anlamıyorum bir türlü. Hezeyanlar görüyorum. Bağırıp çağırıyorum.” (Baran, 2008:148)*

Yarım’ın kahramanı Metin Adıgüzel, bu sözleri ışığında değerlendirildiğinde nevrotik kaygısının yanı sıra halüsinasyon ve hayal görme gibi şizofrenik belirtiler de gösterir. Kendiliğinin tamamen ikiye bölünmesiyle iki benlik arasında gelgitler yaşayarak idealize benliğini korumaya çalışırken kendi benliğine karşı kayıtsız kalır. Çünkü o kendi benliğine ait değersizlik ve yetersizlik duygularını ödünlemek amacıyla idealize ettiği benliği yüksek becerilerle şekillendirmiştir.

Sonuç

İnsan, içinde bulunduğu hayat durumlarını tanımlayarak ve eşliğinde durarak kendisine sunulan olanaklar arasında seçim yapan, tüm olanaklar ve seçimleri yapıp-etmelere dönüştüren, onlardan yana veya onlara karşı tavır takınan nihayetinde yaptığı seçim sonucunu ideleştiren varlıktır. İnsanın varlık koşullarından birisi olan ideleştirme, insanın içinde bulunduğu durumlarına “anlam verme”sidir. İnsan akış içinde olan hayatı anlamlandırabildiği ölçüde kendini konumlandırabilir. Anlam vermek aşmayı gerekli kılar. Çünkü insan olumlu ya da olumsuz karşılaştığı durumları sadece anlam verdiği takdirde aşabilir. Her ideleştirme ve aşış ise insanı özgürlüğü ile karşı karşıya bırakır.

Romanda ideleştirme fenomeni, Metin’e tekdüze yaşamının içinde tazelenme, yenilenme imkânı sunar. Olumlu ve olumsuz açılımla bir “anlamlandırma” biçimi

olan ideleştirme, roman kahramanının yaşamda kendini var edebilmesini sağlar. Bu fenomen aynı zamanda reel hayat durumunu aşıp geçmeyi gerektirir aksi halde takılıp kalmayı, aşamamayı imler. İdeleştirme tek boyutuyla ve olumsuz açılımıyla onun yaşamında görünür.

Özgürlük olanaklar bütünüdür ve insan hayatında ortaya çıkan başat bir fenomendir. Varlık kendisini bu fenomende gösterir. Peki, özgür insan kimdir? Özgür insan, içinde yetiştiği değerleri aşan, aktif olan ve olanaklarını yeşerten; kendi kendini aşıp geride bırakan, değiştiren, yapıp-ettiklerine yön veren ve dış dünyaya bağlı zincirlerini parçalayan, kırıp geçendir. Bununla birlikte özgür insan, yalnız kalabilen, kurtarıcı beklemeyendir. Çünkü kendi kendisine yetebilen, kendisini gerçekleştirebilen güce sahiptir.

Romanda özgürlük, olanakların eşliğinde duran Metin için problematik hale dönüşür. Çünkü roman kahramanı özgürlüğüyle kararsız, açılan olanaklar karşısında bir tercih yapma ve sorumluluk alma bilincine sahip değildir. Bunun nedeni onun araç değerler grubu tarafından determine edilmesidir. O, araç değerlerin sesini duyduğu için bulunduğu duruma bağlı kalır; yapıp-etmelerini buna göre ayarlar ve subjektif ilgi sferi tarafından yönetilir; çıkar ya da kazanca bağlılığı vardır, kendiliği yoktur ve bu yüzden özgürlüğünden de bahsedilemez.

“Yarım” insanın varlık şartlarından olan ve varlığını tehdit eden ideleştirme ve özgür olma fenomenlerini olumsuz olarak görünüşe çıkaran bir romandır. Metin'in içinde bulunduğu reel hayat durumları karşısında olanaklarını yeşertmemesi ve onları her daim kapatması ontolojik olarak bu çalışmanın bakış açısına göre roman kahramanının yapıp-etmelerini ideleştiremediğini gösterir. İdeleştirme, özgürlüğün açılımlarından olduğu onun davranışlarına, tavırlarına ve sözlerine baktığımızda özgürlük kavramının varlığından bahsetmek oldukça güçtür. Metin'in özgür olmayışı, karşılaştığı yaşadıklarına anlam verememesine ve kaygılanmasına neden olurken anlamsal boşluğunu ve dramını da gözler önüne serer.

KAYNAKÇA

AVCI, Aybel (2012). “Kuramsal Bir Yaklaşım: Ethem Baran'ın Yarım Romanı”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, C.5, S.7, 117-136.

BARAN, Ethem (2008). *Yarım*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul.

CASSİRER, Ernst (1980). *İnsan Üzerine Bir Deneme*, (Çeviren: Necla Arat), Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul.

KIERKEGAARD, Søren (2004). *Kayı Kavramı*, (Çeviren: Vefa Taşdelen), Hece Yayınları, Ankara.

KUÇURADİ, İoanna (1995). *Nietzsche ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.

MAY, Rollo (2020), *Kaygının Anlamı*. (Çeviren: Aysun Babacan), Okyanus Yayınları, İstanbul.

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin (2017). *İnsan Felsefesi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

NEIMAN, Susan (2017). *Niçin Büyüyelim? -Çocuksu Bir Çağ İçin Altüst Edici Düşünceler-* (Çeviren: Nagehan Tokdoğan), İletişim Yayınları, İstanbul.

ÖCAL, Oğuz (2012). *Tahsin Yücel'in Romanlarında Bireyin Dramı*, Yapı ve İroni, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÖCAL, Oğuz (2018). "Kara Kitap'ta İdeleştirme Yahut Özgür ve Ergin Olma Sorunu", *Türklük Bilimi Araştırmaları Journal Of Turkology Research*, C.23, S.44, s.154-168.

SARTRE, Jean-Paul (2015). *Varoluşçuluk*, (Çeviren: Asım Bezirci), Say Yayınları, İstanbul.